

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Suomen Punaisesta Rististä

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Suomen Punaisesta Rististä. Esitys liittyy uuden perustuslain voimaantuloon. Lailla annettaisiin tasavallan presidentille valtuudet antaa Suomen Punaisen Ristin säännöt asetuksella. Lisäksi laissa olisi säännökset Suomen Punaisen Ristin nimestä ja asemasta,

tunnuksesta, järjestön suojelijasta ja ansiomerkeistä sekä yhdistyslain säännösten soveltamisesta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti uuden perustuslain kanssa 1 päivänä maaliskuuta 2000.

PERUSTELUT

1. Johdanto

Punaisen Ristin kansallisia komiteoita syntyi eri maihin asteittain sen jälkeen, kun Punaisen Ristin kansainvälinen komitea perustettiin Henry Dunantin toiminnan tuloksena Genevessä vuonna 1863.

Venäjän Punainen Risti perusti alaosastonsa Helsinkiin vuonna 1876. Suomalaiset eivät kuitenkaan halunneet liittyä siihen vaan perustivat seuraavana vuonna oman yhdistyksen haavoittuneiden ja sairaiden hoitoa varten. Näin sai alkunsa Suomen Punainen Risti (SPR).

SPR:n ensimmäinen avustuslähetykset lähetettiin vuonna 1899 Turkin sotaan Balkanille. Vuoden 1918 sodassa SPR auttoi niin valkoisia kuin punaisiakin perustamalla Tampereelle kenttäsairaalan sivusairaaloineen.

Vuonna 1919 perustettiin Punaisen Ristin kansainvälinen Liiga (League of Red Cross Societies), joka ryhtyi johtamaan luonnononnettomuuksien kansainvälistä avustustoimintaa. Kun Punaisen Ristin kansainvälinen komitea oli antanut SPR:lle kansainvälisen tunnustuksen vuonna 1923, järjestö liittyi jäseneksi myös Liigaan.

Vuonna 1930 SPR:stä tuli sääntöuudistuksen myötä kansalaisjärjestö, kun sille perustettiin piirit, joiden rajat noudattivat läänijakoa. SPR oli oikeudelliselta luonteeltaan aatteellinen yhdistys, johon sovellettiin yhdistyksistä annetun lain (1/1919) säännöksiä. Tällöin järjestö sai myös ensimmäisen kokopäivätoimisen pääsihteerinsä, joka alkoi johtaa SPR:n keskustoimiston työtä.

Sotien aikana yhdistettiin Mannerheimin lastensuojeluliiton ja SPR:n kenttäorganisaatiot. Lastensuojeluliiton osastoverkosto ja SPR:n piiriverkosto muodostivat avustuskoneiston, joka toimi kansainvälisen avun vastaanottajana ja jakelijana läheisessä yhteistyössä Suomen Huollon kanssa. Lapissa Suomen Huoltoa edusti SPR:n Lapin piiri. Sodan aikana perustettiin myös SPR:n sairaanhoitajareservi ja apusisarjärjestö, joiden jäsenet toimivat kenttälääkintä- ja muissa sodanaikaisissa terveydenhuoltotehtävissä puolustusvoimain lääkintähuollon apuna.

SPR:n invalidisairaala perustettiin vuonna 1940. Sairaala on edelleen toiminnassa sen kuntoutusosastona aloittanut SPR:n proteesipalvelu.

Vuonna 1948 valtiovalta pyysi SPR:ää huolehtimaan Suomen veripalvelutoiminnasta. Veripalvelutoiminnasta annettiin vuonna 1994 laki (968/1994). Sen 3 §:n mukaan SPR:llä on oikeus ottaa talteen vapaaehtoisesti ja maksutta luovutettua verta sekä valmistaa ja edelleen luovuttaa verituotteita.

Vuonna 1949 allekirjoitettiin neljä Geneven yleissopimusta sotien uhrien suojelemiseksi. Sopimuksia selostetaan jäljempänä jaksossa 2.2.

Vuoden 1950 alussa SPR:n ja Mannerheimin lastensuojeluliiton kenttäorganisaatiot erotettiin toisistaan. SPR:stä muodostettiin julkisoikeudellinen yhdistys Geneven sopimusten ja niihin perustuvien kansainvälisen Punaisen Ristin sopimusten perusteella. Siinä tarkoituksessa annettiin vuonna 1950 Suomen Punaisen Ristin säännöt sisältävä asetus (416/1950), jonka on korvannut Suomen Punaisesta Rististä vuonna 1997 annettu asetus (1065/1997).

2. Nykytila

2.1. Kansainvälinen Punainen Risti

Kansainvälinen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälinen liike muodostuu kolmesta osasta: Punaisen Ristin kansainvälisestä komiteasta, Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälisestä liitosta sekä 176:sta (1999) kansainvälisesti tunnustetusta Punaisen Ristin tai Punaisen Puolikuun kansallisesta yhdistyksestä. Yhdistyksissä on yli 106 miljoonaa jäsentä ja vapaaehtoisia. Näiden lisäksi toiminnassa on 15 yhdistystä, jotka eivät täytä kansainvälisiä tunnustamisen ehtoja.

Yhden tai useamman Geneven sopimuksen ratifioineet valtiot (188 vuonna 1999) ovat edustettuina joka neljäs vuosi järjestettävässä Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälisessä konferenssissa. Konferenssiin osallistuu jokaisesta valtiosta sekä hallituksen että kansallisen Punaisen Ristin tai Punaisen Puolikuun delegaatio.

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (International Committee of the Red Cross, ICRC) on itsenäinen sveitsiläinen järjestö, jolle Geneven sopimuksissa on annettu erityistehtäviä sotien ja selkkausten uhrien suojelemiseksi. Tässä tehtävässä se valvoo Geneven sopimusten noudattamista sekä tekee aloitteita sopimusten kehittämiseksi. Komitea valvoo sotavankien kohtelua, ylläpitää

sotavankirekisteriä, huolehtii sotavankien kotiuttamisesta ja sillä on oikeus antaa humanitaarista apua ja suojelua haavoittuneille ja sairaille sotilaille, sotavangeille sekä siviileille. Kansallisten yhdistysten tuella se etsii sodissa ja selkkauksissa kadonneita henkilöitä ja auttaa erilleen joutuneita perheenjäseniä pitämään yhteyttä myös selkkausten aikana.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainvälinen liitto (Liitto) johtaa avustustyötä rauhanajan katastrofien, kuten luonnononnettomuuksien yhteydessä. Se koordinoi järjestön kehitysyhteistyötä ja tukee kansallisia yhdistyksiä niiden järjestö- ja ohjelmakehityksessä. Kansallisen yhdistyksen tulee täyttää tietyt ehdot ja olla Komitean tunnustama, ennen kuin se hyväksytään Liiton jäseneksi.

Komitealla ja Liitolla on pysyvä tarkkailijan asema Yhdistyneissä kansakunnissa.

2.2. Kansainväliset sopimukset

Vuoden 1949 Geneven sopimukset ja niihin liittyvät vuoden 1977 lisäpöytäkirjat

Punaisen Ristin Kansainvälisen komitean aloitteesta ja sen johdolla kokoontui vuonna 1949 Genevessä kansainvälinen diplomaattikonferenssi, joka hyväksyi neljä aseellisissa selkkauksissa sovellettavaa Geneven yleissopimusta (Sops 8/1955). Näistä yleissopimuksista ensimmäinen koskee maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamista, toinen merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamista, kolmas sotavankien kohtelua ja neljäs siviilihenkilöiden suojelua sodan aikana. Näitä sopimuksia on täydennetty Genevessä vuonna 1977 hyväksytyillä kahdella lisäpöytäkirjalla, joista ensimmäinen koskee kansainvälisiä aseellisia selkkauksia ja jälkimmäinen kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemista (Sops 82/1980).

Vuoden 1949 Geneven sopimukset ovat saaneet yleismaailmallisen hyväksymisen; jo 188 valtiota on ratifioinut ne. Vuoden 1977 ensimmäisen lisäpöytäkirjan on ratifioinut 155 valtiota ja toisen lisäpöytäkirjan on ratifioinut 148 valtiota.

Geneven sopimusten tarkoituksena on suojella henkilöitä, jotka eivät ota osaa taisteluihin. Sopimuksilla suojellaan haavoittuneita, sairaita tai haaksirikkoutuneita sotilaita, so-

tavankeja ja siviilejä. Tämän lisäksi sopimukset antavat suojelun puolueettomalle humanitaariselle avustustoiminnalle.

Sopimusten toimeenpanosta ja noudattamisesta vastaavat sopimuksen ratifioineet valtiot. Valtaosa sopimuksen määräyksistä ulottuu kansainvälisiin konflikteihin. Punaisen Ristin, erityisesti Punaisen Ristin kansainvälisen komitean, tehtävänä on tiedottaa sopimuksista ja valvoa niiden noudattamista sekä valvoa Punaisen Ristin ja Punaisen Puoli-kuun merkkien käyttöä.

Ensimmäisellä sopimuksella suojataan lähinnä haavoittuneita ja sairaita sotilashenkilöitä ja taataan haavoittuneille ja sairaille, jotka eivät enää osallistu taisteluun, suojelu ja hoito kaikissa olosuhteissa. Sopimuksella taataan lääkintähuollolle (sairaalat, ajoneuvot, henkilökunta) erityinen loukkaamattomuus ja suojelu, joka pääsääntöisesti lakkaa vain, jos niitä käytetään sotatoimiin.

Toisella sopimuksella ulotetaan ensimmäisen sopimuksen takaama suojelu merisotavoimiin kuuluville haavoittuneille ja haaksirikkoutuneille.

Kolmas sopimus koskee pääsääntöisesti sotilashenkilöitä sekä säännöllisten joukkojen että miliisi- ja vapaaehtoisjoukkojen ja vastarintaliikkeiden jäseniä, jotka ovat joutuneet vihollisen valtaan. Sopimus sisältää yksityiskohtaisia määräyksiä sotavankien huollosta ja suojelusta, majoituksesta, terveydenhuollosta, ravinnosta, työnteosta ja kirjeenvaihdosta. Sopimuksella taataan Punaisen Ristin kansainvälisen komitean edustajille oikeus vieraila sotavankien luona ja oikeus tarjota heille humanitaarista apua.

Neljännellä sopimuksella ulotetaan suojelu melkein kaikkiin muihin henkilöryhmiin, jotka eivät nauti I-III sopimuksen suojaa, eli pääsääntöisesti siviilihenkilöihin. Sopimus sisältää yksityiskohtaisia määräyksiä vihollisen vallassa olevien siviilihenkilöiden suojasta ja sillä taataan internoiduille siviileille sotavankien kohtelua muistuttava kohtelu.

Ensimmäisellä lisäpöytäkirjalla vahvistetaan sekä sairaiden että haavoittuneiden sotilaiden sekä siviiliväestön suojelua. Lisäpöytäkirjalla vahvistetaan ja kehitetään myös vuoden 1907 Haagin sopimuksien määräyksiä sallituista ja kielletyistä taistelumenetelmistä ja -välineistä. Pöytäkirja sisältää yksityiskohtaisia sääntöjä siviiliväestön suojasta. Sillä kielletään umpimähkäiset pommitukset, vaikutukseltaan laskemattomat hyök-

käykset siviiliväestöä vastaan sekä rajoitetaan pitkälti oikeutta hävittää siviiliväestön henkiinjäämiselle tärkeää omaisuutta. Pöytäkirjalla annetaan väestönsuojelulle suojaa ja määrätään erityistoimista naisten ja lasten hyväksi. Sillä kielletään muun ohessa lapsisotilaiden eli alle 15-vuotiaiden värväminen asevoimiin.

Toisella lisäpöytäkirjalla ulotetaan humanitaariset pääsäännöt sisäisiin selkkauksiin ja sotiin.

Ensimmäisen sopimuksen 38 artiklassa on määräykset Punaisen Ristin tunnuksesta ja merkistä. Sopimuksen 44 artiklassa on määräykset tilanteista, joissa merkkiä saa käyttää, sekä järjestöistä ja henkilöistä, joilla on oikeus käyttää järjestön merkkiä. Vastaavat määräykset ovat kolmessa muussakin sopimuksessa.

Ensimmäisen lisäpöytäkirjan 81 artiklassa on määräykset Punaisen Ristin kansainväliselle komitealle samoin kuin Punaisen Ristin kansallisille yhdistyksille myönnettävistä helpotuksista ja tarpeellisista toimintaedellytyksistä, jotka selkkausten osapuolten on myönnettävä uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi yleissopimusten ja sanotun pöytäkirjan sekä Punaisen Ristin perusperiaatteiden mukaisesti sellaisina kuin nämä Punaisen Ristin kansainvälisissä konferensseissa on hyväksytty. Lisäpöytäkirjan liitteessä on määräykset Punaisen Ristin tunnusmerkeistä ja niiden käytöstä.

Punaisen Ristin perusperiaatteet

Punaisen Ristin kansainväliset perusperiaatteet on vahvistettu 29 päivänä lokakuuta 1965 Wienissä pidetyssä 20. Punaisen Ristin kansainvälisessä konferenssissa. Toimintaperiaatteita on seitsemän ja niitä on noudatettava kaikessa Punaisen Ristin toiminnassa. Periaatteet ovat inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, ykseys ja yleismaailmallisuus. Riippumattomuus määritellään siten, että vaikka kansalliset yhdistykset toimivatkin maansa lakien alaisina ja yhteistoiminnassa viranomaisten kanssa, niiden tulee aina säilyttää itsemääräämisoikeutensa. Ykseydellä tarkoitetaan sitä, että kussakin maassa voi olla vain yksi Punaisen Ristin yhdistys. Sen tulee olla avoinna kaikille maan kansalaisille ja sen toiminnan tulee ulottua koko maahan. Periaatteet ovat osittain samoja kuin seura-

avassa jaksossa selostetut kansallisten yhdistysten tunnustamisen ehdot.

Kansallisten yhdistysten tunnustamisen ehdot

Kansallisen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistyksen tulee täyttää tietyt ehdot, jotta se voidaan tunnustaa osaksi kansainvälisen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikettä. Ehdot hyväksyttiin 17. Punaisen Ristin kansainvälisessä konferenssissa Tukholmassa 1948. Ehdot liitettiin kansainvälisen liikkeen sääntöihin 25. Punaisen Ristin kansainvälisessä konferenssissa Genevessä 1986.

Sääntöjen ja menettelytapaohjeiden 4 artiklan mukaan kansallisten yhdistysten tunnustamisen ehdot ovat seuraavat:

1) yhdistys toimii itsenäisessä valtiossa, jossa Geneven sopimus haavoittuneiden ja sairaiden sotilaiden auttamiseksi on voimassa;

2) yhdistys on ainoa Punaisen Ristin tai Punaisen Puolikuun yhdistys asianomaisessa valtiossa; sitä johtaa keskushallinto, jolla on yksinomainen oikeus edustaa yhdistystä yhteistyössä kansainvälisen liikkeen muiden jäsenten kanssa (Kansainvälinen Komitea, Kansainvälinen Liitto ja kansalliset yhdistykset);

3) yhdistyksen tulee olla maan laillisen hallituksen Geneven sopimusten ja kansallisen lainsäädännön mukaan tunnustama vapaaehtoinen avustusjärjestö, joka toimii viranomaisten apuna humanitaarisissa kysymyksissä;

4) yhdistyksellä tulee olla sellainen itsenäinen asema, että se pystyy toimimaan kansainvälisen liikkeen peruseriaatteiden mukaisesti;

5) yhdistyksen tulee käyttää Punaisen Ristin tai Punaisen Puolikuun nimeä ja tunnusmerkkiä Geneven sopimusten mukaisesti;

6) yhdistyksen on kyettävä tehokkaasti toteuttamaan sille sääntöjensä mukaan kuuluvia tehtäviä ja sen on myös rauhan aikana ylläpidettävä valmiutta kriisitilanteen varalta;

7) yhdistyksen toiminnan tulee ulottua koko valtakunnan alueelle;

8) yhdistys ei jäseniään hyväksyessään ja henkilökuntaansa palkatessaan saa tehdä eroa rodun, sukupuolen, sosiaalisen aseman, uskonnon tai poliittisen mielipiteen perusteella;

9) yhdistyksen on noudatettava näitä sääntöjä sekä toimittava yhteenkuuluvaisuuden hengessä sekä yhteistyössä kansainvälisen liikkeen muiden jäsenten kanssa; sekä

10) yhdistyksen on kunnioitettava kansainvälisen liikkeen peruseriaatteita ja sen on työssään noudatettava kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteita.

2.3. Kansalliset säädökset

Nykyinen asetus Suomen Punaisesta Rististä annettiin vuonna 1997, jäljempänä *SPR-asetus*. Asetus sisältää SPR:n säännöt. Asetuksen 1 §:ssä säädetään, että Suomen Punainen Risti on Suomen valtion tunnustama julkisoikeudellinen yhdistys. Sen toiminta perustuu mainittuihin Geneven yleissopimuksiin sekä näiden kahteen lisäpöytäkirjaan. Edelleen samassa pykälässä vahvistetaan, että SPR kuuluu ainoana kansalliseen yhdistykseen Suomessa kansainväliseen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikeseen ja että sillä on oikeus käyttää Punaisen Ristin nimeä ja tunnusmerkkiä. Asetuksessa säädetään edelleen muun muassa SPR:n tarkoituksesta, toimintamuodoista, toimielimistä ja niiden tehtävistä. Asetuksen 5 §:n mukaan järjestön suojelijana voi toimia suostumuksensa mukaisesti ja järjestön hallituksen kustusta tasavallan presidentti. Asetuksen 36 §:n mukaan muutoksista asetukseen sisältyviin sääntöihin säädetään asetuksella sen jälkeen kun asiasta on päätetty vähintään kolmen neljäsosan äänten enemmistöllä annetuista äänistä järjestön yleiskokouksessa.

SPR-asetuksessa on otettu huomioon SPR:n peruseriaatteet ja kansainvälisen liikkeen sääntöjen ja menettelytapaohjeiden 4 artiklassa asetetut vaatimukset.

Asetuksen ohella SPR:n toiminnasta on määräyksiä työjärjestyksessä, piirien ja osastojen johtosäännöissä sekä taloussäännöissä. Työjärjestys ja muut säännöt ovat SPR:n 30-jäsenisen neuvoston vahvistamia. Neuvoston kuuluu asetuksen 23 §:n 2 momentin nojalla valtion puolesta viiden eri ministeriön edustajat.

Eräiden kansainvälisesti suojattujen tunnusten käytöstä annetun lain (947/1979) 1 §:n mukaan Punainen Risti sekä väestönsuojelun kansainvälistä tunnusta ei saa käyttää muissa kuin sanotussa laissa säädettyissä tapauksissa. Lain 1 §:ssä Punaisen Ristin tunnusmerkillä tarkoitetaan valkoisella pohjalla

olevaa punaista ristiä, jonka käytöstä määrätään selostetuissa Geneven yleissopimuksissa ja niiden lisäpöytäkirjoissa. Lain 3 §:ssä säädetään tilanteista, joissa Punaisen Ristin tunnusmerkkiä ja nimityksiä käytetään sekä järjestöistä ja henkilöistä, joilla on oikeus käyttää järjestön tunnusmerkkiä ja nimityksiä.

Suomen Punaisen Ristin ansiomerkeistä annetun asetuksen (79/1931) 1 §:n mukaan Suomen Punaisen Ristin ansiomerkkejä ovat ansioristi ja ansiomitali. Ansioristin ja -mitalin antaa tasavallan presidentti Suomen Punaisen Ristin keskushallituksen esityksestä. Keskushallitus on SPR-asetuksella muutettu hallitukseksi.

2.4. Nykytilan arviointi

SPR:n toiminta perustuu mainittuihin vuoden 1949 Geneven yleissopimuksiin sekä näiden kahteen lisäpöytäkirjaan vuodelta 1977. Ehdotetulla lailla järjestön asemaan, joka on jo ennestään säädetty kansainvälisen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeen vaatimukset täyttäväksi, ei ehdoteta muutoksia. Lain säätäminen on tarpeen vain sen vuoksi, ettei tasavallan presidentillä ole Suomen perustuslain mukaan valtuutta asetuksen antamiseen, jollei lailla tätä presidentille nimenomaan anneta.

3. Ehdotus

Tasavallan presidentti on antanut SPR-asetuksen hallitusmuodon 28 §:n nojalla. Perustuslain 80 § korvaa hallitusmuodon 21 ja 28 §:n säännökset tasavallan presidentin niin sanotusta omaperäisestä asetuksenantovallasta. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Koska mihinkään nykyiseen lakiin ei sisälly valtuutta SPR-asetuksen antamiseen, ehdotetaan säädettäväksi laki Suomen Punaisesta Rististä. Lakiin ehdotetaan asetuksenantovaltuussäännöksen lisäksi otettavaksi säännökset järjestön nimestä ja asemasta, tunnuksesta, järjestön suojelijasta ja ansiomerkeistä sekä yhdistyslain (503/1989) säännösten soveltamisesta.

Lakiehdotuksen 1 §:ssä säädettäisiin järjestön nimestä ja asemasta. Pykälä olisi samansisältöinen kuin SPR-asetuksen 1 §:n 1 ja 2

momentti. Järjestö olisi Suomen valtion tunnustama julkisoikeudellinen yhdistys. Sen toiminta perustuisi nykyiseen tapaan Genevessä vuonna 1949 tehtyyn neljään Geneven yleissopimukseen sekä näiden yleissopimusten vuonna 1977 tehtyyn kahteen lisäpöytäkirjaan. Järjestö kuuluisi ainoana kansallisenä yhdistyksenä Suomessa kansainvälisen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeen. Lakiehdotuksen 1 §:n 2 momenttiin sisältyy säännös siitä, että järjestö noudattaa Punaisen Ristin kansainvälisissä konferensseissa hyväksytyjä peruseriaatteita. Näitä on selostettu edellä jaksossa 2.2.

Lakiehdotuksen 2 §:ssä säädettäisiin oikeudesta käyttää järjestön nimeä ja tunnusta viittaamalla 1 §:ssä mainittuihin Geneven neljään yleissopimukseen ja niiden kahteen lisäpöytäkirjaan sekä eräiden kansainvälisesti suojattujen tunnusten käytöstä annettuun lakiin. Pykälä olisi samansisältöinen kuin SPR-asetuksen 1 §:n 3 momentti.

Lakiehdotuksen 3 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti voi olla järjestön suojelija suostumuksensa mukaisesti. Vastaava säännös sisältyy SPR-asetuksen 5 §:ään. Perustuslain 57 §:n mukaan tasavallan presidentti hoitaa hänelle perustuslaissa tai muussa laissa erikseen säädetty tehtävät. Presidentillä on perinteisesti ollut tapana harkintansa mukaan suostua järjestöjen ja tapahtumien suojelijaksi. Tällaisen tehtävän voidaan katsoa kuuluvan presidentin asemaan valtion päänä eikä asiasta siten ole valttamättä tarpeen säätää lainkaan. Jos säännöksiä kuitenkin on joissakin erityistapauksissa perusteltua antaa, on perustuslain 57 § huomioon ottaen asianmukaista, että presidentin tällaisestakin tehtävästä säädetään lailla eikä asetuksella. Tämän vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi säännös lain 3 §:n 1 momenttiin.

Lakiehdotuksen 3 §:n 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös SPR:n ansiomerkkien myöntämisestä. Tasavallan presidentti päättäisi SPR:n ansiomerkkien myöntämisestä. Kuten jaksossa 2.3. on kuvattu, SPR:n ansiomerkeistä säädetään Suomen Punaisen Ristin ansiomerkeistä annetussa asetuksessa. Sen mukaan SPR:n ansioristin ja -mitalin antaa tasavallan presidentti Suomen Punaisen Ristin hallituksen esityksestä. Perustuslain 58 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa tämän ratkaisuehdotuksesta. Pykälän 3 momentin 3 kohdan mukaan tasavallan presidentti päättää 1 momentissa säädetystä poi-

keten ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta muun ohella sellaisista muista laissa erikseen säädetystä asioista, jotka koskevat yksityistä henkilöä tai jotka sisältönsä vuoksi eivät edellytä valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä. Koska SPR:n ansiomerkeistä päättäminen on sanotussa lainkohdassa tarkoitettu asia, ehdotetaan, että tasavallan presidentti päättäisi SPR:n ansiomerkkien myöntämisestä valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

Tasavallan presidentti on antanut asetuksen Suomen Punaisen Ristin ansiomerkeistä hallitusmuodon 28 §:n nojalla. Mihinkään nykyiseen lakiin ei sisälly valtuutta SPR:n ansiomerkkejä koskevan asetuksen antamiseen. Koska tasavallan presidentti myöntäisi SPR:n ansiomerkit, olisi luonteavaa, että presidentti myös antaisi ansiomerkkejä koskevan asetuksen. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan asetuksen antaa valtioneuvosto, jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty. Tasavallan presidentti on siten valtuuttavassa laissa erikseen mainittava asetuksen antajana. Tämän vuoksi lain 3 §:n 3 momentissa ehdotetaan, että SPR:n ansiomerkeistä voidaan säätää tasavallan presidentin asetuksella.

Lakiehdotuksen 4 §:ssä säädettäisiin yhdistyslain soveltamisesta järjestöön. Lakiin on tarpeen ottaa säännöksiä, jotka koskevat yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita. Näitä ovat esimerkiksi säännökset, jotka koskevat jäsenen oikeuksia ja velvollisuuksia, jäsenluetteloa, esteellisyyttä ja vahingonkorvausvelvollisuutta. Yhdistyslaissa on näitä asioita koskevia säännöksiä, jotka soveltuvat myös SPR:ään. Tämän vuoksi ehdotetaan, että järjestöön sovelletaan näitä säännöksiä sekä selvyiden vuoksi myös eräitä muita yhdistyslain säännöksiä. Yhdistyslain 2 §:n 2 momentin mukaan yhteisöön, joka on perustettu lailla tai asetuksella erityistä tarkoitusta varten, yhdistyslakia sovelletaan vain sikäli kuin niin on erikseen säädetty.

Lain 4 §:ssä olisi ensin viittaus yhdistyslain 6 §:ään. Sen mukaan SPR ja sen paikalliset tai alueelliset toimintayksiköt voisivat hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä kantaa ja vastata ottaen huomioon järjestön säännöt. Viittauksella järjestön sääntöihin tarkoitetaan, että järjestö on kansainvälisen ykseyden periaatteen mukaisesti yksi järjestö, vaikka se paikallisesti ja alueellisesti jakautuu oikeustoimikelpoisiin toimintayksi-

köihin, jotka toiminnassaan noudattavat omilla toiminta-alueillaan järjestön sisäisiä toimintaohjeita ja menettelytapoja. Tämän johdosta järjestö myös pitää itse luetteloa nimenkirjoittajistaan ja valvoo toimintayksiköidensä toimintaa. Järjestön jäsenet eivät myöskään olisi vastuussa järjestön eivätkä sen paikallisten tai alueellisten toimintayksiköiden velvoitteista. SPR:n paikallisia toimintayksiköitä ovat osastot ja alueellisia toimintayksiköitä piirit. Laissa ei kuitenkaan ehdoteta mainittavaksi osastoja eikä piirejä nimeltä, vaan sen sijaan käytettäisiin ilmaisuja paikallinen ja alueellinen toimintayksikkö. Näin menettelemällä SPR:n sisäistä kenttäorganisaatiota tai sen mahdollista muuttamista ei sidottaisi lakiin, vaan siitä päätettäisiin järjestön säännöt sisältävällä asetuksella.

Järjestöön ja sen jäseniin sovellettaisiin myös 8 §:ää (säännöt), 9 §:ää (kaksikielisyys), 10 §:ää (jäsenet), 11 §:ää (jäsenluettelo), 12 §:ää (jäseneksi liittyminen), 13 §:ää (yhdistyksestä eroaminen), 14 §:ää (yhdistyksestä erottaminen), 15 §:ää (erottamismenettely), 26 §:n 2 momenttia (hallituksen jäsenen esteellisyys), 27 §:ää (päätojsenteijärjestys), 28 §:ää (vaalit), 29 §:ää (vaalien toimittaminen), 35 §:n 1 ja 2 momenttia (hallitus), 36 §:ää (yhdistyksen nimenkirjoittajat), 37 §:ää (esteellisyys), 38 §:ää (tilintarkastus) ja 39 §:ää (vahingonkorvausvelvollisuus).

Lakiehdotuksen 5 §:ssä säädettäisiin SPR:n sääntöjen hyväksymisestä ja niiden antamisesta. SPR on järjestö, jonka asemasta ja tehtävistä määrätään kansainvälisissä sopimuksissa sekä Punaisen Ristin kansainvälisissä konferensseissa hyväksytyissä perusperiaatteissa ja kansallisten yhdistysten tunnustamisen ehdoissa. Vaikka kansalliset yhdistykset toimivatkin maansa lakien alaisina, niillä tulee olla itsenäinen ja riippumaton asema. Tämä edellyttää, että SPR saa kansainvälisten määräysten ja periaatteiden mukaisesti päättää säännöissään esimerkiksi toimintatavoistaan ja toimielimistään sekä niiden tehtävistä ja päätöksenteosta. Suomen valtion on kuitenkin tunnustettava SPR. Tunnustaminen on toteutettu antamalla järjestön säännöt asetuksella. Asetuksen antaminen on luonteeltaan SPR:n sääntöjen vahvistamista. Asetuksen täytyy täyttää perustuslain 80 §:n 1 momentin edellytykset.

SPR:n yleiskokous hyväksyisi nykyiseen tapaan järjestön säännöt ja niihin tehtävät

muutokset. Hyväksymispäätökset tehtäisiin sääntöjen edellyttämässä järjestyksessä. Näin menettelemällä voitaisiin noudattaa edellä jaksossa 2.2 selostettuja peruseriaatteita ja seuraavassa jaksossa selostettuja kansallisten yhdistysten tunnistamisen ehtoja. SPR:n yleiskokouksen hyväksymät säännöt annettaisiin tasavallan presidentin asetuksella.

Hallituksen esityksen perusteluissa uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi (HE 1/1998) todetaan, että asetuksenantovallan säätäminen presidentille on perusteltua lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa asetuksenantovalta liittyy presidentin erityisiin toimivaltuuksiin tai hänen asemaansa valtion päämiehenä. SPR:n erityisen aseman huomioon ottaen SPR-asetuksen antamisen voidaan katsoa liittyvän presidentin asemaan valtion päämiehenä. Samasta syystä tasavallan presidentti voisi ehdotetun lain 3 §:n nojalla toimia järjestön suojelijana ja presidentti päättäisi myös SPR:n ansiomerkkien myöntämisestä. Järjestön säännöistä säädetään nykyisinkin tasavallan presidentin asetuksella. Mainituilla perusteilla ehdotetaan, että järjestön säännöt annettaisiin tasavallan presidentin asetuksella.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä sisäasiainministeriössä. Esityksestä on pyydetty tasavallan presidentin kanslian, valtioneuvoston kanslian, oikeusministeriön ja Suomen Punaisen Ristin hallituksen lausunto. Lisäksi lausunto on pyydetty ulkoasiainministeriöltä, puolustusministeriöltä, opetusministeriöltä sekä sosiaali- ja terveysministeriöltä. Mainitut ministeriöt ovat SPR-asetuksen 23 §:n 2 momentin nojalla valtiovallan puolesta edustettuina Suomen Punaisen Ristin neuvostossa.

6. Tarkemmat säännökset

Nykyiseen tapaan SPR:n säännöt sisältyisivät asetukseen. Annettavaan uuteen asetukseen olisi tarpeen tehdä vain ne muutokset, jotka johtuvat siitä, että järjestön nimeä, asemaa, tunnusta sekä järjestön suojelijaa ja ansiomerkkejä koskevat säännökset siirtyvät lakiin.

7. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Suomen Punaisesta Rististä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Nimi ja asema

Suomen Punainen Risti - Finlands Röda Kors, jäljempänä järjestö, on Suomen valtion tunnustama julkisoikeudellinen yhdistys, jonka toiminta perustuu maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana Genevessä 12 päivänä elokuuta 1949 tehtyyn neljään Geneven yleissopimukseen (SopS 8/1955) sekä näiden yleissopimusten Genevessä 8 päivänä kesäkuuta 1977 tehtyyn kahteen lisäpöytäkirjaan, joista ensimmäinen koskee kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemista ja toinen kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemista (SopS 82/1980).

Järjestö kuuluu ainoana kansallisena yhdistyksenä Suomessa kansainväliseen Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeeseen. Järjestö noudattaa toiminnassaan Punaisen Ristin kansainvälisissä konferensseissa hyväksytyjä perusperiaatteita.

2 §

Tunnus

Järjestön oikeudesta käyttää Punaisen Ristin nimeä ja tunnusmerkkiä on voimassa, mitä 1 §:n 1 momentissa mainituissa yleissopimuksissa ja niiden lisäpöytäkirjoissa

määrätään ja mitä eräiden kansainvälisesti suojattujen tunnusten käytöstä annetussa laissa (947/1979) säädetään.

3 §

Järjestön suojelija ja ansiomerkit

Tasavallan presidentti voi olla järjestön suojelijana suostumuksensa mukaisesti.

Tasavallan presidentti päättää järjestön ansiomerkkien myöntämisestä valtioneuvostossa ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta.

Järjestön ansiomerkeistä voidaan säätää tasavallan presidentin asetuksella.

4 §

Yhdistyslain säännösten soveltaminen

Järjestön ja sen paikallisten tai alueellisten toimintayksiköiden kelpoisuudesta saada nimiänsä oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä kantaa ja vastata on järjestön säännöt huomiioon ottaen voimassa, mitä yhdistyslain (503/1989) 6 §:n 1 momentissa säädetään rekisteröidystä yhdistyksestä. Järjestön jäsenten henkilökohtaisesta vastuusta järjestön sekä sen paikallisten tai alueellisten toimintayksiköiden velvoitteista on vastaavasti voimassa, mitä yhdistyslain 6 §:n 2 momentissa säädetään rekisteröidyn yhdistyksen jäsenten vastuusta. Järjestöstä ja sen jäsenistä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä säädetään yhdistyslain 8 ja 9 §:ssä, 3 luvussa, 26 §:n 2 momentissa 27-29 §:ssä, 35 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 36-39 §:ssä.

5 §

Järjestön säännöt

Järjestön yleiskokouksen hyväksymät säännöt annetaan tasavallan presidentin asetuksella.

6 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

Helsingissä 26 päivänä marraskuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Sisäasiainministeri *Kari Häkämies*

